

Is er een quintaire sector?

PROF. DR. J. BUURSINK

In *ESB* van 2 november 1983 hebben Huppès en De Groot een pleidooi gehouden om her en der in de economie opererende milieuvriendelijke bedrijven „met een collectieve overwaarde” te groeperen tot wat zij noemen de „quintaire sector” 1). Ik wil het in deze beschouwing niet hebben over de groeipotenties van deze, overigens nogal vaag aangeduide, activiteiten (glasrecycling, concierges, haute couture e.a.), maar over hun presentatie als de quintaire sector. We hadden al een primaire, een secundaire, een tertiaire en een kwartaire sector. Waarom dus niet ook nog eens een quintaire sector — en wellicht binnenkort een sextaire sector? En ook daar voorbij zijn er nog genoeg rangtelwoorden die op een sector te plakken zijn. De vraag is op grond van welke ratio sectoren kunnen worden onderscheiden. De tweede vraag is dan wat de beste benaming voor zo'n sector is.

Om met het laatste te beginnen, in het algemeen moeten we ons bij het toekennen van benamingen aan nog onbepaalde verschijnselen ervan vergewissen dat de term intussen niet reeds voor iets anders wordt gebruikt. Want dat leidt onherroepelijk tot misverstanden. Een van de zwakke punten van sociale wetenschappen is nog steeds het meerduidige karakter van veel begrippen. De term „quintaire sector” is daar een goed voorbeeld van. De „vijfde sector” is, voor zover bekend, het eerst genoemd door de Amerikaanse sociologen M. Foote en P. Hatt in 1953. Zij spraken van een quinaire sector, waarmee zij doelden op wetenschappelijk onderzoek, onderwijs, medische zorg, vakbonden, supranationale organisaties, vrijetijdsbesteding (volgens Coppieters en Goossens 2)). De term sloeg niet aan. In 1974 deed de Amerikaanse geograaf R. R. Boyce een nieuwe poging 3). Met de „quintaire sector” bedoelde hij de vraagsector, de huishoudenssector, die consumeert wat aan goederen en diensten is voortgebracht door de primaire, de secundaire, de tertiaire en de kwartaire sectoren. In 1982 gooide Peter Daniels de dienstensector uiteen in een tertiaire, een kwartaire en een quintaire sector, waarbij hij de laatste liet bestaan uit onderwijs, bestuur, gezondheidszorg, recreatie en research 4).

Er zullen misschien nog wel meer auteurs zijn die een vijfde sector in de economie hebben onderscheiden. Uit de gegeven voorbeelden komt naar voren dat zij niet allemaal precies hetzelfde bedoelen. Men kan zich daarom afvragen wat we er in descriptief-

analytisch opzicht mee opschieten om: a. überhaupt een vijfde sector te onderscheiden, en b. een term te gebruiken die heel verschillende betekenissen krijgt. Daarbij komt nog dat we al moeite genoeg hebben met de kwartaire sector, omdat dat begrip ook alles behalve eenduidig is. Een babylonische spraakverwarring is niet geheel denkbeeldig.

Termen als quintaire en kwartaire sector kunnen alleen als begrip dienen, d.w.z. begrip bijbrengen als ze op eenduidige wijze worden gebruikt om een afzonderbare categorie van producerende activiteiten aan te duiden. Die afzonderbare activiteiten moeten dan iets eigens hebben, waardoor ze zich principieel onderscheiden van andere clusters van activiteiten. Een algemeen aanvaarde classificatiereguleer is voorts dat een indeling in klassen (bij voorbeeld sectoren) moet zijn gebaseerd op hetzelfde criterium. Het kan met andere woorden uit oogpunt van logica niet worden geaccepteerd dat klassen 1, 2 en 3 worden onderscheiden volgens criterium a, klasse 4 volgens een geheel ander criterium b en klasse 5 volgens weer een ander criterium c. Het laatste nu gebeurt wel in het artikel van Huppès en De Groot en in het merendeel van de Nederlandse beschouwingen over de kwartaire sector.

We hebben het lange tijd gedaan met alleen een primaire, een secundaire en een tertiaire sector. Het waren de economen Allen Fisher 5) en Colin Clark 6) die deze begrippen hebben gesmeed. Primair stond voor voortbrenging van agrarische en minerale producten, dus goederen die aan de natuur werden onttrokken. Ondergingen ze een stoffelijke behandeling en verwerking door handbewerking of langs mechanische weg, dan waren het industriële producten: de secundaire sector. Tertiair was vervolgens de rest: de verhandeling, verplaatsing en overige dienstverlening. In dit eenvoudige maar

1) G. Huppès en W. T. de Groot, De quintaire sector, *ESB*, 2 november 1983.

2) P. Coppieters en M. Goossens, *De tertiaire sector*, Brussel, 1973.

3) R. R. Boyce, *The bases of economic geography*, New York, 1974.

4) P. Daniels, *Service industries: growth and location*, Cambridge, 1982.

5) A. G. B. Fisher, *The dash of progress and security*, Londen, 1935.

6) C. Clark, *The conditions of economic progress*, Londen, 1940.

aansprekende classificatieschema, zat een chronologisch aspect. De indeling volgt de fasering in het productieproces op de voet: eerst grondstoffenproductie, dan industriële productie en ten slotte dienstverlening met betrekking tot het geproduceerde (handel en verkeer). Het indelingscriterium t.a.v. de drie sectoren was dus de aard van de productie. Het chronologische karakter spreekt voorts nog uit de achtereenvolgens over deze sectoren verschuivende werkgelegenheid, die steeds meer in de tertiaire of dienstensector terecht kwam (de z.g. doorschuivingstheorie).

In de driedeling van Fisher en Clark was de dienstensector een zeer heterogene en brede restcategorie, waarin naast goederendistribuerende activiteiten ook allerlei vormen van dienstverlening voorkwamen. Deze nogal onbevredigende situatie was aanleiding om te gaan zoeken naar een mogelijkheid de dienstensector nader te differentiëren. Met het oog daarop stelde Jean Gottmann in 1961 voor kwartaire activiteiten te onderscheiden, doelend op onder meer research, bestuur, onderwijs, transacties. Zijn voorstel sloeg aan, al had hij de kwartaire sector niet erg scherp gedemarkeerd (in feite wees hij meer de kwartaire beroepen aan). Anderen werkten zijn idee wat verder uit en zo is in de internationale literatuur het begrip kwartaire sector ingeburgerd als aanduiding van „information processing enterprises” 7). Het essentiële verschil tussen tertiaire en kwartaire activiteiten is dan dat de eerste bestaan uit dienstverlening aan een materieel object dat verplaatst of verzorgd moet worden, bij voorbeeld een industrieel product, een menselijk lichaam of een gebouw. De tertiaire sector bestaat dus uit object verzorgende dienstverlening. Kwartaire activiteiten daarentegen omvatten de productie van zuivere diensten, in de vormen van kennis, adviezen, informatie, beleid e.d., die hooguit materieel worden verpakt in rapporten e.d..

In Nederland is het de laatste jaren evenwel meer en meer gebruikelijk geworden om onder kwartaire sector de diensten te rekenen waarvan de allocatie van arbeidskrachten en overige produktiemiddelen via het budgetmechanisme plaatsvindt 8). Het is een specifiek Nederlandse interpretatie die men in het buitenland nog niet heeft overgenomen. In deze zin is dit begrip niet vergelijkbaar met het internationale begrip „quaternary sector”. Het bezwaar van de Nederlandse interpretatie is niet alleen dat het begrip hier te lande een afwijkende betekenis heeft, maar ook dat de Nederlandse interpretatie niet beantwoordt aan de elementaire classificatieregels waarvan hierboven sprake was. Immers, de toedeling aan primair, secundair en tertiair berust op de aard van het geproduceerde; dat geldt ook nog voor de internationale toedeling aan „quaternary”. Maar in Nederland is voor toedeling aan kwartair opeens overgestapt naar een geheel andere grondslag, namelijk de wijze van financiering.

In het artikel van Huppés en De Groot wordt nu ten aanzien van de quintaire sector nog weer een ander toedelingscriterium voorgesteld. Van tweeën een: quintair slaat op economische activiteiten die logisch afzonderbaar zijn van primaire, secundaire,

tertiaire en kwartaire activiteiten, of — als dat niet het geval is, maar we zien toch reden om een bepaalde groepering te maken — dan bedenken we een andere naam, die geen misverstanden kan opwekken.

De constatering dat er zoveel verschillende betekenissen worden toegekend aan zowel de kwartaire als de quintaire sector doet de vraag rijzen of deze termen nog wel te gebruiken zijn als begrip. Zij lijken immers meer te ver sluieren dan op te helderen. Recent hebben Gershuny en Miles zelfs de gehele indeling in primair, secundair, tertiair en kwartair als verouderd ter zijde geschoven, omdat de verwevenheid van economische activiteiten steeds meer over de grenzen van de traditionele sectoren heen grijpt 9). In het rapport *Amsterdam Computerstad* wordt gewezen op het steeds meer in elkaar schuiven van de computerindustrie en de computerdienstverlening 10). Ook om deze reden lijkt me er veel voor te zeggen om te stoppen met de trits primair, secundair enz. ter aanduiding van economische sectoren. Als er sectoren moeten worden onderscheiden — en waarom niet — dan verdient het de voorkeur daaraan een benaming toe te kennen die zonder misverstanden duidelijk maakt op basis van welk criterium de toedeling van activiteiten geschiedt. Willen we bij voorbeeld de activiteiten die door de overheid worden gefinancierd als sector beschouwen, noem deze dan de budgetsector, ter onderscheiding van de marktsector. Gaat het om de aard van het geproduceerde, dan onderscheiden we de dienstensector en de goederensector. Willen we de heterogene dienstensector opsplitsen in meer homogene subsectoren, dan is een driedeling denkbaar. Het toedelingscriterium kan dan zijn de betrokkenheid van fysieke objecten in het dienstverleningsproces. Aldus zijn te onderscheiden:

1. verzorgende diensten, gericht op verandering of verbetering van de fysieke plaats of conditie van objecten, zoals verkopen, vervoeren, verzekeren, haarknippen, medisch behandelen enz.;
2. besturende diensten, gericht op efficiënt functioneren van grote commerciële en overheidsorganisaties zoals administreren, beheren, beleid voeren, belasting heffen, veiligheid handhaven enz.;
3. zuivere diensten, gericht op overdracht van kennis en informatie zoals adviseren, onderwijzen, voorlichten, rechtspreken, onderzoeken, schrijven, vermaken enz.

Uit de gegeven voorbeelden blijkt, dat het onderscheid tussen commerciële en niet-commerciële dienstverlening hier dwars doorheen gaat. Hoe gefundeerd overigens dergelijke indelingen ook kunnen zijn, deze exercities hebben als zodanig slechts een beperkt inzicht biedend vermogen. Meer dan met een opdeling in sectoren zijn we gebaat met een groter inzicht in de verwevenheid van economische activiteiten over de grenzen van de sectoren heen.

J. Buursink

7) R. Abler, J. S. Adams en P. Gould, Spatial organization, *The geographer's view of the world*, Englewood Cliffs N J, 1977 en; P. Dicken en P. Lloyd, *Location in space. A theoretical approach to economic geography*, New York, 1977.

8) *Eindrapport Stuurgroep Dienstensector*, Den Haag, maart 1983.

9) J. Gershuny en I. Miles, *The new service economy. The transformation of employment in industrial societies*, Londen, 1983.

10) *Amsterdam computerstad*, Bureau economisch onderzoek gemeente Amsterdam, september 1983.

Naschrift

De Nederlandse terminologie met betrekking tot sectoren waarvan wij in ons artikel zijn uitgegaan, is gebaseerd op twee indelingscriteria. Het eerste, waaraan ruwweg de oude driedeling grondstof-bewerking-handel ten grondslag ligt, heeft vagelijk een tijdorde in zich. Het tweede criterium betreft de financieringsbron: de markt of het overheidsbudget. Hoewel drie maal twee zes is ontstaan er slechts vier sectoren door drie cellen tot één samen te voegen. Dat is een niet ongebruikelijke procedure bij begripsvorming, gericht op de praktische en daarmee samenhangende theoretische bruikbaarheid van begrippen. Wij verlaten de scherpe tweedeling van het tweede, Nederlandse, crite-

rium en stellen dat bedrijven ook *deels* voor de markt, *deels* betaald door de overheid kunnen produceren. Het resultaat wordt weergegeven in nevenstaande figuur.

Deze partiële betaling door de overheid dient, op welvaartstheoretische gronden, alleen plaats te vinden als tegenprestatie voor de bijdrage aan een collectief goed. Bovendien hebben wij aannemelijk gemaakt dat de overheid — los van voorwaardenscheppend beleid en bij gegeven omvang van het overheidsbudget — in de marktsector noch in de kwartaire sector, maar wél in de quintaire een direct positief werkgelegenheidseffect kan en mag realiseren. Dat is een praktische overweging die bij begripsvorming zeker een rol mag spelen.

Een theoretisch verantwoorde claim op de term quintaire hebben wij natuurlijk niet. Alleen wanneer een groter (economen)publiek de welvaartstheoretische en werkgelegenheidspraktische achtergrond van voldoende belang vindt, zal de term een geaccepteerd begrip worden. Wij hopen dat van harte.

G. Huppés
W. T. de Groot

	Onttrekking	Bewerking	Handel, diensten
Marktfinanciering	primair	secundair	tertiair
Gemengde financiering	quintair		
Overheidsfinanciering	kwartair		